

FEYZ AHMED FEYZ
Şahsiyeti ve Şiirlerinden Örnekler
ZEKAI KARDAŞ*

ABSTRACT

Faiz Ahmed Faiz remains a towering figure in Pakistani history and Urdu poetry. Faiz is a Pakistani poet and journalist, who combined in his poetry the themes of love, beauty, and political ideals into a vision of a better world and goodness. He gained fame with his poems written in Urdu. Due to his opposition to the government and military dictators, Faiz spent several years in prison and was forced to go into exile at different times in his career. Next to Muhammad Iqbal (1877-1938), Faiz is one of the best-known poets of Pakistan.

Cömert, eli açık anlamında “Feyz” mahlası kullanan Feyz Ahmet bugünkü Pakistan’ın Pencab eyaletinin Siyalkot bölgesinde 1911 yılında dünyaya gelmiştir. Feyz Ahmed’in babası da Pencap doğumlu olmasına rağmen aidiyet bakımından Afganistanlıdır.¹

Feyz Ahmet, Siyalkot’taki Scotch Mission da orta öğrenimini tamamladıktan sonra Lahor’da bulunan Pencap Üniversitesine bağlı Government College’a katıldı. Feyz buradaki günleri için “İkbal ile aynı öğretmenden eğitim aldım” demiştir.² 1932 yılında İngilizce olarak hazırladığı “Poetry of Robert Browning” adlı yüksek lisans teziyle Master derecesi elde etmiş 1934 yılında da Arapça tezsiz yüksek lisans eğitimi almıştır. Bu dönemlerde ilk şiirleri “Karavan” dergisinde yayınlanmıştır.

1936 yılında, Muhammedin-Anglo College’da İngilizce ders vermesi için teklif aldı. Meslektaşları arasında Okulun müdürü olan Dr. Muhammedin Tesîr³ ve 1935 yılında Londra İlerici Yazarlar⁴ manifestosunu açıklayanlar arasında yer alan ve burada da tarih öğretmenliği yapan Mahmuduzzafer⁵ yer almaktaydı.

1930’ların sonlarına doğru Feyz, kendine ömür boyu amaç edineceği İşçi ve Köylü haklarıyla ilgili dernekler ve organizasyonlarda görev almaya başlamıştır. İngilizce öğretmenliği ve İşçi organizasyonlarında görev almaya

* Dr, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

¹ Ahtar, Salim, Urdu Adab Ki Muhtasar Tarin Tarih, 11.baskı, Lahor, Sang-e Meel Publications, 1986, s.46

² Urdu Poetry 1935-1970 Progressive Episode New Delhi, 2000, s.27

³ Çodhri, Dr. Nuşrat, Fez Ki Şairi, Lahor, Age Way Printers, 1987, s.78

⁴ Çodhri, s.99

⁵ Fârûki, Saki, Bazgüş-t-o-Bazyâfet, 1.baskı, Karaçi, Al-Mahzan Printers, 1987, s.100-102

ilave olarak Urdu Dili ve Edebiyatı üzerine eleştiri makalelerinin yayımlandığı Edebî Latîf dergisinin editörlüğünü üstlenmiştir.

1947'de Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılmasıyla Feyz *Liberal English-Language Daily*'nin editörlüğünü üstlendi. O dönemde Urduca olarak yayınlanan Imroz adlı gazetenin de editörlüğüne getirildi. Ancak bu gazetenin gerçek editörü Çırağ Hasan Hasret olmasına rağmen editör olarak Feyz'in ismi görünüyordu. Bu iki gazetenin editörlüğü esnasında Liyakat Ali Han'ın hükümet politikalarına karşı tutunduğu tavrı benimsedi. Özellikle de Pakistan'ın İngiltere ve Amerika'ya olan yakınlığını eleştirdi.

1963 yılında Sovyetler Birliği tarafından Lenin Barış Ödülü ile ödüllendirildi. 1976 yılında Lotus Edebiyat ödülüne layık görüldü. 1984 yılında ölümünden kısa bir süre önce ise Nobel Ödülüne aday gösterildi.

Eserleri:

Şiirleri:

1. Nakş-ı Faryâdî, 1941

Feyz, Galib'in aynı kelimelerle başlayan gazelinde esinlenerek esere bu adı vermiştir. Bu eserin ilk kısmı 1924-1929 yılları arasında yazılmıştır. Bu eser geleneksel Urdu şiirinde bir çığır açmıştır. Geleneksel tarzda yazılan şiirle toplumsal mesaj verme olgusunu kaynaştırmıştır.

2. Dast-ı Sabâ, 1952

1953 yılında Feyz hapisaneyken bu eseri yazmıştır. Eserin ismi Hafızın bu ibareyi barındıran bir gazeline gönderme olarak konulmuştur.

3. Zindânnama, 1956

1953-1955 yılları arasında Montgomery ve Central Jail'de hapis hayatı yaşarken kaleme alınan şiirlerinden oluşmaktadır.

4. Dast-ı Tih-i Sang, 1965

1959 yılında ikinci kez tutuklanmasıyla geçirdiği hapisane günleri esnasında yazdığı şiirlerden oluşmaktadır. Kitap 1965 yılında yayınlanmıştır.

5. Ser-i Vadf-ye Sina, 1971

1965 yılında başlayan Hindistan Pakistan savaşı esnasında yazılmış şiirlerden oluşmaktadır.

6. Şâm-ı Şehriyârân, 1978

Yurtdışı gezileri esnasında yazdığı şiirlerin toplandığı bir eserdir.

7. Mere Dil Mere Musâfir, 1981

1978-1980 yılları arasında sürgününde yazdığı şiirlerinden oluşmaktadır. Yasser Arafat'a adanmıştır.

8. Gubar-ı Ayyam 1984

Sürgün hayatının Beyrutta devam eden son kısmında yazılmış şiirlerinden oluşmaktadır. Feyz burada Lotus adlı bir derginin editörlüğünü de yürütmüştür.

Nesir:

- 1 Mezân, Faryâdi, 1962
- 2 Şelibın Mere Derice Ki, 1971
- 3 Mata-e Lau-o-Kalam, 1973
- 4 Haman Kaumı Şakâfet, 1976
- 5 Mâh -o-Sâl-e Âşinâl, 1980
- 6 Safarnamah-e Kiyûbâ; 1973

Edebi Şahsiyeti:

Feyz Ahmed Feyz, Pakistan'ın Gazel ve düz şiir türlerinde aynı anda eserler veren en önemli şairlerindendir. İkbâl gibi şiirlerinde felsefî bir üslup kullanmış ve bu yolla okuyucuya mesaj vermeyi tercih etmiştir.

Yenilikçi akımın önde gelen temsilcisi olan Feyz'in tamamen farklı bir tarzı vardı. Doğal yeteneği, düşünce tarzı, iyi bir gözlemci olması ve İngilizce, Urduca, Arapça ve Farsça'ya vakıf olması ve bu dillerin edebiyatlarını da çok iyi incelemiş olması, onun kendine has bir tarza sahip olmasını sağlamıştı. Şiirde yeni bir geleneğin temelini atmış ve şiiri tarihi bilinç çerçevesinde ele alıp, duygulu bir şekilde ifade etmişti.⁶

1942 yılında Feyz Ahmed Feyz'in yeni bir çıkış açan, Nakş-e-Faryâdî adlı eserinin önsözünde, N.M. Raşid, Feyz'in romantizm ile gerçekliği aynı potada eriten bir şair olduğunu vurgulamaktadır. Feyz'in yaşadığı dönemde, yaşadığı bölgede siyasi, ekonomik, sosyal sıkıntılar vardı. Doğası gereği Feyz, uyum ve aşk konularından ilham almaktadır ancak içinde bulunduğu yaşam koşullarının çıplaklığını ve acı gerçekliğini de görmezden gelememiştir. Romantizm batılı anlamda şairin kendi duygularını kendi için ifade edişini simgelese de Feyz şiirlerinde bu kavramı etrafında yaşayan insanların gerçekliğinden soyutlamamıştır. Nitekim şiirlerinde sosyal adaletsizlik, zulüm, özgürlük gibi konuları çokça işlemiştir. Adeta emperyalizme bir öfke

⁶ Çodhri, s.102

içerisinde, kolonizm karşıtı görüşlerini, barış ve özgürlük yanlısı düşüncelerini ve insanların eşitliği konularını korkusuzca mısralarına taşımıştır.⁷

Nakş-ı Faryâdî adlı eser, Feyz'in estetik anlayışını sosyal mevzuların ifade edildiği bir çerçevede harmanlamasını göstermesi açısından büyük önem taşır. Feyz bu eserinde Hafız Cullandhari, Hasret Mohani ve Ahtar Şiraniden etkilendiğini belirtmiştir.

Feyz'in şiirlerini dil açısından ele alacak olursak onun bu konuda herhangi bir devrimsel nitelikte değişiklik getirmediğini görürüz. Feyz, Urduca'nın geleneksel yapısını kabul etmiştir ve bu geleneksel yapı onun bilinçaltının bir parçası haline gelmiştir. Dilde devrimsel bir değişiklik yapmamış ancak onu etkin bir şekilde kullanmıştır. Feyz çok özel ve ayrı bir dil bilincine sahiptir. Kelimeleri dikkatlice inceleyerek seçer ve içsel tecrübelerini sunar ve çok ayrı bir harmoni yaratırdı. Feyz'in kelimelere olan hakimiyeti şiirlerinde çok az kelimeyle derin ve oldukça fazla mana barındırması şeklinde tezahür eder. Uygun kelimeleri seçerek mükemmel bir şairlik ortaya koyar. Şiirlerinde çekicilik ve zevk görünmektedir. Kelimeleri açık ve sadedir.⁸

Feyz'in dil konusundaki başarısı; çok önemli kelimeleri tanınması ve bu kelimeler ile şiir diline çok etkileyici bir şekil vermesinde yatmaktadır. Feyz çok derin bir yaratıcılığa sahiptir. Konularını veya tecrübelerini öyle bir şekilde ortaya koyar ki kendi düşüncelerini göstermesine rağmen bir şaheser gibi görünür. Eserlerinde yaratıcılıktan payını almamış tek bir şiire bile rastlanmaz. Feyz toplumsal problemleri gözlemler ve bunları şiirine yansıtır. Fakat kişisel tepkileri de görmezlikten gelmezdi. Daha önceden belirlediği konuları ele almaz, aksine yaratıcılığında bir içtenlik coşkusu altında tecrübenin eşsiz yönü ile tanışır ve dil yaratıcılığı ile onu okuyucuya tanıtır.⁹ Dr. Siddiki Feyz hakkında şöyle yazmıştır:

"Feyz hakkında açıkça şu söylenebilir ki o, yaratıcılık sanatının tüm kurallarını yerine getirmiştir". Feyz çok iyi bir tarih bilincine sahiptir. Dönemindeki siyasi, ekonomik, toplumsal olayların derin etkileri Feyz'de görülür. Feyz'in bilinci ulus, ülke ve toplum tarihi ile yaşar ve onun gerçeklerini görür demek yanlış olmaz. Bu yüzden Feyz ülke tarihinin her döneminden geçerken karşılaştığı durumlardan ve olaylardan çok etkilenmiş ve bu etkiler kişisel tepki olarak şiirlerinde yer almıştır. N.M. Raşit şöyle der: "Feyz galiba bizim bütün nesillerimizden daha fazla tarihin bilincindedir."

⁷ Çodhri, s.102-107

⁸ Fatma Çiftçi, Fez Ahmed Fez ve Çalışmaları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,2001

⁹ Ahmad, Muhammad Camii, Urdu Şairi Par Ek Nazar, 1.basım, Karaçi, R. A Printers, 1985, s.30-34

Feyz aslında iç duygulan yansıtan bir şairdir. Fakat dış gerçeklere de tanık olur.¹⁰ Feyz ele aldığı her konuyu derin edebiyat ve dil bilgisi, kültürü ve yoğun duygularıyla yoğurarak çok başarılı bir şekilde ortaya koymuştur. Gazelleri, gitleri, kıtaları, kuralsız şiirleri, mersiyeleri ve diğer yazdığı bütün şiir türleri, pek çok bakımdan olduğu gibi konulan bakımından da son derece güzeldir. Ayrıca fogan üslubu da son derece başarılıdır. Feyz'in her yönü ile güzel olan şiiri onu yenilikçi akımın en önemli şairi yapmış ve bugün de büyük bir sevgi ve ilgiyle okunmasını sağlamıştır.

N.M. Raşid onun için şöyle demektedir: “Feyz küçük bir damlaya bakarken koca bir okyanusu anlamakla kalmaz aynı zamanda bu okyanusu bütün insanlığa gösterir”.

Şiirlerinden Örnekler:

Benim Kalbim Benim Yolcum

Benim kalbim, benim yolcum.

Emir verildi yine

Sürgün olalım diye, sen ve ben

Sesimiz sokaklarda yankılansın

Yüzümü memlekete döndüm Belki bir işaret bulurum diye

Bir tanıdıktan her yabancıya sorarım Evimin yolunu

Yabancı sokaklarda

Geceyi gündüze kattım

Bazen onunla bazen bununla konuştum

Sana neyin ne olduğunu nasıl söyleyeyim?

Gamlı gece çok kötü.

Ölmenin nesi kötü olurdu,

Sadece bir kez olsaydı.

Konuş

Konuş, iki dudağın özgürken;

¹⁰ A.g.e. s.49-67

Konuş, daha ağızın dilin seninken,
Dimdik duran vücudun seninken.
Konuş, hayatın henüz seninken.

Bak, gör demircinin tavında
Alevler çok sıcak, dövülen demir kıpkırmızı,
Kilitlerin ağızı açılmaya başladı,
Zincirin halkaları tek tek kopuyor, dağılıyor.

Konuş, süre kısa ama çok şey söyleyebilirsin,
Vücüdün ve dilin yokolup gitmeden önce.

Konuş, gerçeği henüz capcanlı yaşarken,
Konuş, ne söylenmesi gerekiyorsa şimdi söyle.